

الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ

- سرشناسه : شریفانی، محمد، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور : تحلیل قصص؛ رویکردی تحلیلی به قصه‌های قرآن
مشخصات نشر : قم : مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری : ۴۸۷ ص.
وضعیت ویراست: ویراست ۲.
شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۴۴۹-۱
وضعیت فهرست نویسی : فپای مختصر
یادداشت : فهرستنویسی کامل این اثر در نشانی:
<http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است
یادداشت: چاپ قبلی: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۸۷
یادداشت: چاپ دوم.
شناسه افزوده : جامعة المصطفی ﷺ العالمية.
مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۵۶۸۹۴

تحلیل قصص

(رویکردی تحلیلی به قصه‌های قرآن)

محمد شریفانی

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

تحلیل قصص

(رویکردی تحلیلی به قصه‌های قرآن)

مؤلف: محمد شریفانی

چاپ دوم (ویراست جدید): ۱۳۹۴ ش / ۱۴۳۶ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: زلال کوثر ● قیمت: ۲۲۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

- قم، چهارراه شهدا، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نیش کوچه ۱۸. تلفکس: ۰۲۵-۳۷۸۳۹۳۰۵-۹
- قم، بلوار محمدامین، سهراب سالاریه. تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۳۳۱۰۶ - فکس: ۰۲۵-۳۲۱۳۳۱۴۶
- قم، مجتمع ناشران، طبقه سوم واحد ۳۰۸. تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۴۰۲

pub.miu.ac.ir

miup@pub.miu.ac.ir

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آن، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت افراد متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

از طرفی بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی را در پی دارد. در این

بستر، حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند.

«جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیرایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

«مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ» با قدردانی و سپاس از فاضل ارجمند جناب آقای محمد شریفانی (عضو هیئت علمی دانشگاه شیراز) مؤلف کتاب تحلیل قصص (رویکردی تحلیلی به قصه‌های قرآن) و تمام عزیزانی که در تولید این اثر همیاری و همفکری داشته‌اند، آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

حقیقت‌مداری اصیل‌ترین و زیباترین راز هستی و حقیقت‌طلبی ماندگارترین و برترین گرایش آدمی است.

داستان پر رمز و راز حقیقت‌جویی بشر، سرشار از هنر‌نمایی مؤمنان، مجاهدان و عالمانی است که با تمسک و پای‌بندی به حقیقت بی‌متناها، در مصاف بین حق و باطل، سربلندی و شرافت ذاتی حق را نمایان ساخته‌اند و در این میان، چه درخشندگی چشم‌نوازی در اسلام عزیز است که علم را به ذات خود، شرافتمند و فخیم دانسته و از باب تا محراب، کائنات را سراسر علم و عالم و معلوم می‌نمایاند و در مکتب آن، جز اولوالعلم و راسخان در مسیر طلب دانش، کسی را توان دست‌یابی به گنجینه‌های حکمت نیست.

علم برخاسته از وجدان پاک و عقل سلیم، در پرتو انوار آسمانی وحی، هم به فرد کمال انسانی، عظمت روحی و رشد معنوی می‌بخشد و فکر، اندیشه و خیال او را به پرواز درمی‌آورد، و هم جامعه را سمت و سوی سعادت‌مندان به‌بخشیده و آن را به جامعه‌ای متمدن و پیشرو متحول می‌کند. بی‌توجهی یا کوتاهی فکری است اگر فرد و جامعه‌ای به دنبال عزت، استقلال، هویت، امنیت، سعادت و سربلندی

مادی و معنوی باشد، اما آن را در صراطی غیر از حقیقت‌طلبی، علم‌اندوزی و حکمت‌مداری الهی طلب نمایند.

انقلاب سراسر نور اسلامی ایران که داعیه جهانی‌سازی کلمه الله و برپایی تمدن جهانی اسلام را داشته و فروپاشی و افول تمدن‌های پوشالی غرب و شرق را به نظاره نشسته است، با اندیشه فقاهتی در اداره حکومت و نظریه متری «ولایت فقیه»، طراز از مسئولیت‌ها و مأموریت‌های حوزه‌های علمیه و روحانیت را عرضه نمود که امید و نشاط را نه تنها در شیعیان و مسلمانان، بلکه در دل تمامی آزادی‌خواهان و حق‌طلبان سراسر جهان زنده ساخت.

در این راستا، رهبر فرزانه انقلاب^(مدظله) با عزمی مصمم و با تمامی توان، همچون پیر و مراد خود خمینی کبیر^(علیه السلام)، در صحنه حاضر شده و با تأکید بر اهمیت و فوریت این حرکت فراگیر و بی‌وقفه، همه توانمندی‌ها و اراده‌ها را جهت تحقق جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم و تحول در علوم انسانی و نیز یافتن راه‌های میان‌بر و دانش‌افزا راهبری و رصد می‌کنند.

جامعه المصطفی^(ص) العالمية، نمادی درخشان از این رسالت جهانی و همت بین‌المللی انقلاب اسلامی است که بار مسئولیت تربیت مجتهدان، عالمان، محققان، متخصصان، مدرسان، مبلغان، مترجمان، مربیان و مدیران پارسا، متعهد و زمان‌شناس را بر دوش داشته و با تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و قرآنی و گسترش مبانی و معارف اسلامی، به نشر و ترویج اسلام ناب محمدی^(ص) و معارف بلند و تابناک مکتب اهل بیت^(علیهم السلام) جامه تحقق می‌پوشاند.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی^(ص) نیز که مهم‌ترین و گسترده‌ترین مجموعه پژوهشی المصطفی^(ص) است، بومی‌سازی و بازتولید اندیشه دینی معاصر، متناسب

با نیازها و اقتضائات عرصه بین‌الملل، تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی، گشودن افق‌های جدید فکری و معرفتی در دنیای معاصر، پاسخ‌گویی به مسائل و شبهات فکری و معرفتی مخاطبان و تأمین و تدوین متون و منابع درسی و کمک‌درسی، به‌ویژه با رویکرد اسلامی‌سازی علوم و پشتیبانی علمی از فعالیت‌های سازمانی المصطفی ﷺ را از جمله مأموریت‌ها و تکالیف خود می‌داند.

اثر علمی پیش رو نیز به همت مؤلف محترم جناب آقای محمد شریفانی برای دوره کارشناسی رشته علوم قرآن، در چارچوب اهداف و برنامه‌های پژوهشگاه و مبتنی بر نیازسنجی‌های صورت گرفته، تهیه و تدوین شده است.

در پایان لازم است ضمن ارج نهادن به تلاش‌های خالصانه مؤلف محترم، از کلیه دست‌اندرکاران محترم آماده‌سازی و انتشار این اثر ارزشمند، به‌ویژه همکاران محترم مرکز بین‌المللی نشر و ترجمه المصطفی ﷺ و همه عزیزانی که به نحوی در تدوین و انتشار آن نقش داشته‌اند، قدردانی و تشکر نمایم و از خداوند متعال برای ایشان و همه خادمان عرصه تبلیغ و نشر مفاهیم و معارف دینی، آرزوی بهروزی، موفقیت و سعادت نمایم.

فهرست

پیش‌گفتار ۲۳

بخش اول: کلیات

۱. قصه ۲۹

تفسیر موضوعی ۳۰

۱. مزایای روش تفسیر موضوعی ۳۱

۲. کاستی‌های روش موضوعی ۳۱

۳. مزایای روش تفسیر ترتیبی ۳۱

۴. برخی از کاستی‌های روش ترتیبی ۳۲

گفتار نخست: قصه در ادبیات و فرهنگ بشری ۳۲

معنای لغوی و اصطلاحی قصه ۳۲

تاریخچه قصه ۳۳

نقش داستان در زندگی انسان ۳۳

گفتار دوم: قصه‌های قرآن ۳۵

۱. ویژگی‌های قصه‌های قرآن ۳۵

الف) واقعی بودن داستان‌ها ۳۵

ب) حذف جزئیات در قصه ۳۵

ج) بهره‌گیری از هنر در بیان داستان‌ها ۳۶

د) پی‌نوشت در قصه‌های قرآن ۳۷

- ۳۷..... (ه) شبهه‌زدایی در قصه‌های قرآن
- ۳۸..... (و) تکرار در قصه‌های قرآن
- ۳۹..... ۲. عناصر قصه‌های قرآن
- ۴۱..... ۳. انواع قصه‌های قرآن
- ۴۱..... الف) از جهت مطابقت با واقع
- ۴۲..... ب) از جهت موضوع و شخصیت‌پردازی
- ۴۳..... ۴. اهداف قصه‌گویی قرآن
- ۴۴..... ۵. پیام‌های قصه‌های قرآن
- ۴۴..... الف) پیام‌های فکری
- ۴۵..... ب) پیام‌های اخلاقی
- ۴۵..... ج) پیام‌های عاطفی
- ۴۵..... د) پیام‌هایی که بیانگر سنت‌های الهی است
- ۴۵..... ه) پیام‌هایی که بیانگر رویارویی جبهه حق و باطل می‌باشند
- ۴۶..... گفتار سوم: تفاوت نقل‌های تاریخی تورات و انجیل با قرآن
- ۴۶..... ۱. تفاوت‌های محتوایی
- ۴۷..... ۲. تفاوت‌های ظاهری
- ۴۸..... ۳. تفاوت در میزان اعتبار
- ۵۱..... ۲. رهیافتی به سیره مشترک انبیاء^{علیهم‌السلام} در قصه‌های قرآن
- ۵۲..... گفتار نخست: سنت‌های الهی و تکالیف انبیاء^{علیهم‌السلام}
- ۵۲..... اصل نخست: اصطلاح‌های الهی انبیاء^{علیهم‌السلام}
- ۵۲..... اصل دوم: بعثت انبیاء^{علیهم‌السلام} در میان تمامی امت‌ها
- ۵۳..... الف) فلسفه بعثت: اتمام حجت بر مردم
- ۵۳..... ب) محل بعثت: أمّ القری
- ۵۳..... ج) زمینه‌سازی برای تحقق اهداف بعثت
- ۵۵..... اصل سوم: اشتراک همه انبیاء^{علیهم‌السلام} در شخصیت حقوقی
- ۵۶..... اصل چهارم: اعجاز
- ۵۶..... اصل پنجم: عصمت در دریافت، نگهداری و ابلاغ وحی
- ۵۷..... اصل ششم: میثاق خاص الهی

۵۹	اصل هفتم: مظهریت رحمت
۵۹	الف) دفع عذاب
۶۰	ب) رفع عذاب
۶۱	ج) جلب نعمت و رحمت حق
۶۲	اصل هشتم: وجود دشمنان دین
۶۳	گفتار دوم: سیره عملی انبیاء <small>علیهم السلام</small>
۶۳	اصل نخست: دعوت به توحید
۶۳	اصل دوم: مبارزه با جهل و تقلید
۶۵	اصل سوم: نفی شخصیت پرستی
۶۶	اصل چهارم: تبلیغ رایگان
۶۷	اصل پنجم: ترغیب و تشویق
۶۸	گفتار سوم: اقوام پیامبران
۶۹	انگیزه‌های روانی مخالف با پیامبران
۷۰	۱. استکبار
۷۱	۲. برتری جویی
۷۱	۳. ظلم
۷۱	۴. هوای نفس
۷۲	۵. آلودگی به گناه
۷۲	۶. احساس بی‌نیازی
۷۲	جلوه‌هایی از مخالفت با پیامبران
۷۳	۱. استهزا
۷۴	۲. تهمت
۷۵	۳. بهانه‌جویی
۷۶	۴. تهدید

بخش دوم: رویکردی تحلیلی به قصه‌های قرآن

۸۱	۳. آدم <small>علیه السلام</small> ابوالبشر (۱)
۸۲	گفتار نخست: آفرینش انسان
۸۲	۱. آفرینش نخستین انسان

- مرحله نخست: آفریدن از خاک متحوّل ۸۲
- مرحله دوم: تصویرگری ۸۳
- مرحله سوم: دمیدن روح ۸۴
۲. آفرینش همسر آدم عَلَيْهِ السَّلَام ۸۵
۳. آفرینش نسل انسان نخست ۸۶
۴. مبدأ خلقت انسان‌های کنونی ۸۷
- گفتار دوم: نبوت آدم عَلَيْهِ السَّلَام ۸۸
- شواهد قرآنی نبوت آدم عَلَيْهِ السَّلَام ۸۸
- الف) اشاره مستقیم ۸۹
- ب) اشاره غیرمستقیم ۸۹
۴. آدم عَلَيْهِ السَّلَام ابوالبشر (۲) ۹۹
- گفتار نخست: شخصیت‌های حادثه‌ساز ۱۰۰
۱. فرشتگان ۱۰۰
۲. ابلیس ۱۰۲
- الف) ابلیس جن بود ۱۰۳
- ب) رابطه شیطان با بنی آدم ۱۰۳
۳. فرزندان آدم عَلَيْهِ السَّلَام ۱۰۷
- گفتار دوم: حادثه‌های سرنوشت‌ساز ۱۱۱
۱. هبوط از بهشت ۱۱۱
۲. پذیرفته شدن توبه ۱۱۳
- گفتار سوم: حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَام نمونه انسانیت ۱۱۴
۵. نوح عَلَيْهِ السَّلَام مبلغ خستگی‌ناپذیر (۱) ۱۱۷
- گفتار نخست: اوصاف و مقامات حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَام ۱۱۸
- گفتار دوم: نبوت حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَام ۱۲۰
۱. نوح عَلَيْهِ السَّلَام احیاگر معارف الهی ۱۲۰
۲. دعوت حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَام ۱۲۰
۳. ویژگی‌های دعوت حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَام ۱۲۰
- الف) بردباری در تبلیغ ۱۲۰

- ب) صراحت لهجه ۱۲۱
- ج) بهره‌برداری از تمام فرصت‌ها و شیوه‌ها ۱۲۱
- د) مرحله‌بندی تبلیغ ۱۲۲
- ه) دعوت عقلی - فطری ۱۲۲
- و) زبان تبلیغ ۱۲۳
- ز) امیدواری تا آخرین لحظات تبلیغ ۱۲۵
- ح) تأکید بر آزادی و اختیار انسان در پذیرش دعوت ۱۲۶
- ط) پاسخ آرام و منطقی به تهمت‌ها و اعتراض‌ها ۱۲۶
۶. نوح عَلَيْهِ السَّلَام مبلغ خستگی‌ناپذیر (۲) ۱۳۳
- گفتار نخست: حادثه‌های سرنوشت‌ساز ۱۳۴
۱. نفرین نوح عَلَيْهِ السَّلَام ۱۳۴
۲. ساختن کشتی ۱۳۶
۳. طوفان فراگیر و نابودی کافران ۱۳۸
- الف) جهانی بودن ۱۳۸
- ب) شدت عذاب ۱۳۹
- ج) تأثیر بسم الله در سیر و سکون کشتی نوح عَلَيْهِ السَّلَام ۱۴۰
- د) تأدیبات الهی: حمد خدا، در شدت و رخاء ۱۴۱
۴. فرمان پایان طوفان ۱۴۲
۵. استقرار کشتی نوح عَلَيْهِ السَّلَام ۱۴۲
۶. سرنوشت نجات یافتگان ۱۴۴
- گفتار دوم: شخصیت‌های حادثه ساز ۱۴۵
۱. ملأ و مترفین ۱۴۵
۲. فرزند و همسر نوح عَلَيْهِ السَّلَام ۱۴۵
- الف) تأدیبات الهی ۱۴۹
- ب) عبرت‌ها ۱۵۰
۷. ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام قهرمان توحید (۱) ۱۵۳
- گفتار نخست: اوصاف و مقامات ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام ۱۵۴
- گفتار دوم: نبوت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام ۱۵۷

- ۱۵۸..... ابراهیم علیه السلام، اسوه توحید.....
- ۱۵۹..... شیوه‌های دعوت.....
- ۱۵۹..... ۱. صراحت لهجه.....
- ۱۵۹..... ۲. شروع دعوت با سؤال.....
- ۱۶۰..... ۳. برائت از شرک و کفر.....
- ۱۶۲..... نمونه‌های رحمت و دلسوزی ابراهیم علیه السلام.....
- ۱۶۵..... ۸ ابراهیم علیه السلام قهرمان توحید (۲).....
- ۱۶۶..... گفتار نخست: شخصیت‌های حادثه‌ساز.....
- ۱۶۶..... ۱. آزر.....
- ۱۷۰..... ۲. ستاره‌پرستان، ماه‌پرستان و خورشیدپرستان.....
- ۱۷۵..... ۳. بت‌پرستان.....
- ۱۷۹..... ۴. فرمانروای بابل (نمرود).....
- ۱۸۰..... گفتار دوم: حادثه‌های سرنوشت‌ساز.....
- ۱۸۰..... ۱. مهاجرت ابراهیم علیه السلام به سرزمین فلسطین.....
- ۱۸۱..... ۲. تولد اسماعیل و اسحاق.....
- ۱۸۳..... ۳. تجدید بنای کعبه.....
- ۱۸۵..... ۴. آزمایش‌های ابراهیم علیه السلام.....
- ۱۸۷..... گفتار سوم: درخواست‌های ویژه.....
- ۱۸۷..... ۱. احیای مردگان.....
- ۱۸۸..... ۲. نیایش‌های ابراهیم علیه السلام.....
- ۱۹۳..... ۹. موسی علیه السلام کلیم‌الله (۱).....
- ۱۹۴..... گفتار نخست: اوصاف و مقامات حضرت موسی علیه السلام.....
- ۱۹۵..... گفتار دوم: نبوت حضرت موسی علیه السلام.....
- ۱۹۵..... بعثت موسی علیه السلام.....
- ۱۹۵..... مرحله اول: تجلی خدا.....
- ۱۹۷..... مرحله دوم: دریافت نخستین پیام‌های الهی.....
- ۲۰۲..... مرحله سوم: درخواست‌های موسی علیه السلام از خداوند.....

- مرحله چهارم: پذیرش درخواست‌های موسی عَلَيْهِ السَّلَام ۲۰۳
- الف) روش‌های دعوت در مواجهه با طاغوت ۲۰۴
- ب) روش‌های دعوت موسی عَلَيْهِ السَّلَام در جذب و هدایت مستضعفان ۲۱۴
۱۰. موسی عَلَيْهِ السَّلَام کلیم الله (۲) ۲۱۹
- گفتار نخست: حادثه‌های سرنوشت‌ساز قبل از بعثت ۲۲۰
۱. ولادت و رشد ۲۲۰
۲. کشتن قبطی ۲۲۵
۳. مهاجرت به مدین ۲۳۰
- گفتار دوم: حادثه‌های سرنوشت‌ساز بعد از بعثت ۲۳۰
۱. شرکت در مسابقه با ساحران ۲۳۰
۲. هلاکت فرعونیان و نجات بنی اسرائیل ۲۴۰
- الف) نفرین موسی عَلَيْهِ السَّلَام ۲۴۰
- ب) نجات بنی اسرائیل ۲۴۱
- ج) اقدامات فرعون ۲۴۲
۳. برخورد با قوم بت‌پرست ۲۴۶
۴. نزول تورات بر موسی عَلَيْهِ السَّلَام در میقات ۲۴۹
- الف) نزول تورات ۲۴۹
- ب) درخواست رؤیت خدا ۲۵۰
- ج) بازگشت به بت‌پرستی ۲۵۷
۵. امتحانات الهی ۲۷۶
- الف) امتحانات الهی فرعونیان ۲۷۶
- ب) امتحانات الهی بنی اسرائیل ۲۸۰
- یکم. نزول انواع نعمتها در بیابان ۲۸۰
- دوّم. دستور ورود به سرزمین موعود ۲۸۲
- سوم. اخذ میثاق ۲۸۶
- چهارم. دستور به ذبح گاو برای کشف مجرم ۲۸۸
۱۱. موسی عَلَيْهِ السَّلَام کلیم الله (۳) ۲۹۳
- گفتار نخست: شخصیت‌های حادثه‌ساز مثبت ۲۹۳

۱. همسر فرعون ۲۹۳
۲. مؤمن آل فرعون ۲۹۵
۳. مرد صالح در مَدَیْن (شعیب عَلَيْهِ السَّلَام) ۲۹۷
۴. هارون عَلَيْهِ السَّلَام، برادر و یاور موسی عَلَيْهِ السَّلَام ۳۰۰
۵. خضر عَلَيْهِ السَّلَام ۳۰۲
- الف) آداب شاگرد نسبت به خود ۳۰۳
- ب) ادب شاگرد در برابر استاد ۳۰۴
- ج) ادب استاد در برابر خود ۳۰۸
- د) آداب استاد در برابر شاگرد ۳۰۹
- گفتار دوم: شخصیت‌های حادثه‌ساز منفی ۳۱۲
- ۱ و ۲. فرعون و هامان ۳۱۲
۳. قارون، دنیاخواه و متکبر ۳۱۴
۴. سامری ۳۱۸
- گفتار سوم: بنی اسرائیل، پس از رحلت موسی عَلَيْهِ السَّلَام ۳۱۸
۱. حکم روز شنبه ۳۱۹
۲. عالم بدفرجام ۳۲۰
۱۲. حضرت عیسی عَلَيْهِ السَّلَام (۱) ۳۲۵
- گفتار نخست: اوصاف و مقامات عیسی عَلَيْهِ السَّلَام ۳۲۶
- گفتار دوم: نبوت حضرت عیسی عَلَيْهِ السَّلَام ۳۲۹
۱. آغاز نبوت ۳۲۹
۲. نخستین پیام‌های این پیامبر خدا ۳۲۹
۳. معجزه‌ها ۳۳۲
۴. ویژگی‌های دعوت عیسوی عَلَيْهِ السَّلَام ۳۴۳
۱۳. حضرت عیسی عَلَيْهِ السَّلَام (۲) ۳۴۹
- گفتار نخست: شخصیت‌های حادثه‌ساز ۳۴۹
۱. شخصیت‌های حادثه‌ساز قبل از ولادت عیسی عَلَيْهِ السَّلَام ۳۴۹
- الف) مریم عَلَيْهَا السَّلَام مادر عیسی عَلَيْهِ السَّلَام ۳۴۹
- ب) یحیی عَلَيْهِ السَّلَام ۳۵۵

۲. شخصیت‌های حادثه‌ساز بعد از ولادت عیسی علیه السلام ۳۵۹
- حواریون ۳۵۹
- گفتار دوم: حادثه‌های سرنوشت‌ساز ۳۶۱
- نزول مائده آسمانی ۳۶۱
- گفتار سوم: معراج عیسی علیه السلام ۳۶۵
۱. «توفی» یعنی چه؟ ۳۶۶
۲. توفی عیسی علیه السلام ۳۶۷
۳. رفع عیسی علیه السلام ۳۶۷
۴. آیا عیسی علیه السلام زنده است؟ ۳۶۸
۵. تطهیر عیسی علیه السلام ۳۶۹
۱۴. حضرت داوود علیه السلام بنده اوّاب ۳۷۳
- گفتار نخست: اوصاف و مقامات داوود علیه السلام ۳۷۴
۱. اوّاب ۳۷۴
۲. ذوالأید ۳۷۴
۳. مشمول فضل خاصّ الهی ۳۷۵
۴. قرب الهی ۳۷۵
۵. فرار گرفتن در سر سلسله گروهی از انبیاء علیهم السلام ۳۷۵
- گفتار دوم: نبوت داوود علیه السلام ۳۷۶
۱. خلافت داوود علیه السلام ۳۷۶
۲. شیوه‌های دعوت داوود علیه السلام ۳۸۲
- گفتار سوم: حادثه‌های سرنوشت‌ساز ۳۸۴
۱. نبرد بنی اسرائیل با سپاه جالوت ۳۸۴
- الف) پیشنهاد نبرد ۳۸۵
- ب) انگیزه نبرد ۳۸۵
- ج) تعیین فرمانده از جانب خدا ۳۸۶
- د) ملاک‌های رهبری ۳۸۶
- ه) نشانه الهی بودن طالوت ۳۸۸
- و) آزمایش سپاهیان ۳۸۸

۲. آزمون قضاوت داوود علیه السلام ۳۹۱
- الف) موضوع دعوا ۳۹۲
- ب) حکم داوود علیه السلام ۳۹۲
- ج) استغفار داوود علیه السلام ۳۹۳
- گفتار چهارم: شخصیت‌های حادثه‌ساز ۳۹۴
۱. سلیمان، یاوری همراه ۳۹۴
۲. جالوت ۳۹۴
۱۵. سلیمان علیه السلام بنده‌ای سپاسگزار ۳۹۷
- گفتار نخست: اوصاف و مقامات حضرت سلیمان علیه السلام ۳۹۸
۱. اوّاب ۳۹۸
۲. برتری بر جهانیان ۳۹۸
۳. قرب الهی ۳۹۹
۴. دانش و فهم ویژه ۳۹۹
- گفتار دوم: نبوت سلیمان علیه السلام ۳۹۹
۱. معجزه سلیمان علیه السلام حکومت و سلطنت بی‌نظیر ۳۹۹
۲. ویژگی‌های انحصاری پادشاهی سلیمان علیه السلام ۴۰۳
- الف) مسخر بودن بادها ۴۰۳
- ب) مسخر بودن شیاطین ۴۰۵
- ج) مسخر بودن معدن مس ۴۰۸
- د) دارا بودن علم منطق الطیر ۴۰۸
- ه) اطلاق ید ۴۰۹
۳. شیوه‌های دعوت سلیمان علیه السلام ۴۰۹
- الف) خدا محوری و شکرگزاری دائم ۴۰۹
- ب) استفاده از فرصت‌ها جهت تبلیغ ۴۱۰
- ج) ابلاغ دعوت به صورت ساده، صریح و موجز ۴۱۰
- گفتار سوم: حادثه‌های سرنوشت‌ساز ۴۱۱
۱. قضاوت سلیمان علیه السلام ۴۱۱
۲. غلبه بر قوم خورشیدپرست ۴۱۲
- الف) تهدید سلیمان علیه السلام ۴۱۲

۴۱۳	ب) گزارش هدهد.....
۴۱۵	ج) مأموریت جدید هدهد.....
۴۱۶	د) عکس العمل ملکه سبأ.....
۴۱۶	ه) اقدام درباریان.....
۴۱۷	و) رأی ملکه.....
۴۱۷	ز) فرستادگان ملکه در بارگاه سلیمان <small>عليه السلام</small>
۴۱۹	ح) انتقال بارگاه ملکه به سرزمین سلیمان <small>عليه السلام</small>
۴۲۰	ط) آزمایش ذکاوت ملکه.....
۴۲۰	ی) ایمان آوردن ملکه.....
۴۲۰	۳. بازدید از اسبان جنگی.....
۴۲۱	۴. آزمایش سلیمان <small>عليه السلام</small>
۴۲۲	۵. رحلت سلیمان <small>عليه السلام</small>
۴۲۳	گفتار چهارم: شخصیت‌های حادثه‌ساز.....
۴۲۳	۱. مورچه.....
۴۲۴	۲. هدهد.....
۴۲۴	۳. ملکه سبأ.....
۴۲۶	۴. دانشمند الهی.....
۴۲۹	۱۶. یوسف <small>عليه السلام</small> قهرمان پارسایی (۱).....
۴۳۰	گفتار نخست: اوصاف و مقامات حضرت یوسف <small>عليه السلام</small>
۴۳۰	۱. اعطای حکم و دانشی ویژه.....
۴۳۲	۲. ارائه برهان الهی به آن حضرت.....
۴۳۲	گفتار دوم: نبوت حضرت یوسف <small>عليه السلام</small>
۴۳۳	شیوه‌های دعوت یوسف <small>عليه السلام</small>
۴۳۳	۱. خدا محوری.....
۴۳۴	۲. تبلیغ عملی.....
۴۳۶	۳. اتخاذ شیوه‌های متنوع برای پیشبرد دعوت.....
۴۳۸	گفتار سوم: شخصیت‌های حادثه‌ساز.....
۴۳۸	۱. حضرت یعقوب <small>عليه السلام</small>
۴۳۸	الف) منشأ محبت ویژه یعقوب به یوسف <small>عليه السلام</small>

- ۴۳۹..... (ب) برخی ویژگی‌های شخصیت حضرت یعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ
- ۴۴۰..... ۲. برادران یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ
- ۴۴۱..... الف) منشأ حسادت چه بود؟
- ۴۴۲..... (ب) رفع حسادت از دل‌های برادران یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ
- ۴۴۳..... ۳. همسر عزیز مصر
- ۴۴۵..... ۱۷. یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ قهرمان پارسایی (۲)
- ۴۴۶..... گفتار نخست: حادثه‌های سرنوشت‌ساز قبل از زندانی شدن یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ
- ۴۴۶..... ۱. رؤیای صادقه
- ۴۴۷..... ۲. انتقال یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ به مصر
- ۴۴۷..... الف) افکندن یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ به قعر چاه
- ۴۵۳..... (ب) یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ در مصر
- ۴۵۵..... ۳. ظهور پارسایی یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ
- ۴۵۵..... الف) انحراف همسر عزیز
- ۴۶۱..... (ب) رسوایی همسر عزیز و زنان دربار
- ۴۶۶..... گفتار دوم: حادثه‌های سرنوشت‌ساز بعد از زندانی شدن یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ
- ۴۶۶..... ۱. صدارت یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ
- ۴۶۶..... الف) یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ در زندان، مبلغ توحید
- ۴۶۹..... (ب) تعبیر خواب دو زندانی
- ۴۶۹..... ج) رؤیای پادشاه مصر
- ۴۷۰..... د) تأویل خواب فرعون
- ۴۷۲..... ه) عزت نفس، نعمتی برتر از آزادی
- ۴۷۳..... و) محاکمه زنان در حضور فرعون
- ۴۷۳..... ز) عزت یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ
- ۴۷۴..... ۲. تأویل رؤیای یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ
- ۴۷۷..... الف) تدبیر یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ برای نگه‌داشتن برادر
- ۴۷۸..... (ب) معرفی یوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ به برادران
- ۴۷۹..... ج) بینا شدن یعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ
- ۴۸۰..... ه) مهاجرت آل یعقوب عَلَيْهِ السَّلَامُ به مصر
- ۴۸۳..... کتابنامه

پیش‌گفتار

سپاس بی‌حد خداوندی را سزاست که اوّل و آخر، اوست؛ برای اوّلیت او آغازی نیست و ابدیتش پایانی ندارد، دیده‌ها از دیدنش فرو مانده، اندیشه‌ها از درکش عاجز و زبان‌ها از توصیفش درمانده‌اند؛ و درود بیکران بر امین وحی الهی محمد مصطفی ﷺ و خاندان پاکش و به‌ویژه ناموس الدهر ولی العصر صاحب الامر و الزمان ﷺ و اما بعد؛

توجه به تاریخ، همواره یکی از مفیدترین روش‌های کسب تجربه و از بهترین راه‌های رسیدن به موفقیت است. در متون دینی ما از یک سو به ارزش و اهمیت تجربه اشاره شده و از سوی دیگر، بعد عبرت‌آموزی و تجربه‌اندوزی در مطالعه تاریخ به طور خاص مورد توجه قرار گرفته است.

اهمیت تجربه

در روایات اسلامی، تجربه‌اندوزی را عامل تصمیم‌گیری‌های به‌جا،^۱ جلوگیری از فریب،^۲ عبرت‌آموزی^۳ و افزودن بر خرد^۴ دانسته‌اند. در کلام کوتاهی از

۱. غررالحکم، ح ۳۶.

۲. بحارالانوار، ج ۷۷، ص ۲۰۸، ح ۱.

۳. غررالحکم، ح ۷۸۹۹.

۴. اعلام‌الدین، ص ۲۹۸.

امیرمؤمنان علیه السلام، یکی از جامع‌ترین توصیف‌ها را در مورد تجربه ملاحظه می‌کنیم:
 «كَفَى بِالْتَّجَارِبِ مُؤَدِّبًا»^۱.

عبرت‌آموزی از تاریخ

در نامه ۳۱ نهج‌البلاغه، امیر مؤمنان علیه السلام خطاب به فرزند بزرگوار خویش امام حسن مجتبی علیه السلام می‌فرماید:

«أَيُّ بُنْيٍّ، إِنِّي وَإِنْ لَمْ أَكُنْ عُمَرْتُ عُمَرَمَنْ كَانَ قَبْلِي، فَقَدْ نَظَرْتُ فِي أَعْمَالِهِمْ، وَفَكَّرْتُ فِي أَخْبَارِهِمْ، وَسَرْتُ فِي آثَارِهِمْ؛ حَتَّى عُدْتُ كَأَحَدِهِمْ بَلْ كَأَنِّي بِمَا انْتَهَى إِلَيَّ مِنْ أُمُورِهِمْ قَدْ عُمَرْتُ مَعَ أَوْلَاهِمُ إِلَى آخِرِهِمْ، فَعَرَفْتُ صَفْوَ ذَلِكَ مِنْ كَدَرِهِ، وَنَفَعَهُ مِنْ ضَرَرِهِ».

تاریخ انبیا علیهم السلام در قرآن، معتبرترین و آموزنده‌ترین تاریخ

از آنجا که متون تاریخی همواره دستخوش تحریف و تغییر بوده و دستیابی به منبع کاملاً معتبر در این زمینه ممکن نیست، «قرآن» تنها کتاب معتبری است که در آن می‌توان سرگذشت‌هایی از پیشینیان، به صورت کاملاً واقعی و به‌دور از هر گونه تحریف یافت.

به علاوه، چون «قرآن» کتاب هدایت است، به هنگام ذکر تاریخ گذشتگان همواره بهترین سرگذشت‌ها را اختیار کرده و به بهترین نحو آنها را بیان نموده است: «نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ»^۲.

بنابراین، رویکرد تحلیلی به داستان‌های «قرآن»، با بهره‌گیری از مکتب اهل بیت علیهم السلام بهترین منبع برای دریافت الگوهای مناسب زندگی است.

دورنمایی از کتاب

در کتاب حاضر علاوه بر بررسی حدود ۸۰۰ آیه و نکات مستفاد از آنها،

۱. غررالحکم، ح ۷۰۱۶.

۲. یوسف، آیه ۳.

حدود ۴۰۰ واژه از مفردات «قرآن» متناسب با آیات مورد توجه قرار گرفته است. لذا می‌تواند یک دانش‌پژوه را با بخش عمده‌ای از «قرآن» آشنا کند که ترجمه آیات و لغات آن کمکی به دروس ترجمه و مفردات قرآنی باشد.

کتاب حاضر به‌عنوان یک متن درسی برای کلیه مراکز آموزش عالی، حوزه و دانشگاه در رشته‌های علوم «قرآن» و حدیث برای ۲ واحد درسی که در سر فصل درس آنان می‌باشد به رشته تحریر درآمده است.

سبک کتاب با بیان هدف‌های یادگیری و آزمون پایان هر فصل، سبکی درسی است و دسته‌بندی موضوعات هر فصل با وحدت رویه‌ای که بر کل کتاب حاکم است، ارائه شده است.

در بررسی زندگی هر پیامبر بعد از ورود به اصل بحث، سبک زیر، ادامه راه می‌دهد:

الف) اوصاف و مقامات هر پیامبر

ب) نبوت و ماجراهای مربوط به نبوت هر پیامبر

ج) شیوه‌های دعوت هر پیامبر که مهم‌ترین بخش هر فصل کتاب است

د) حوادث سرنوشت‌ساز و شخصیت‌های حادثه‌ساز که بخش چهارم هر

فصل را تشکیل داده

ه) و در خاتمه به موضوعاتی که با زندگی یک پیامبر ارتباط داشته ولی در

سیستم تنظیم شده برای کتاب گنجانده نشده بیان شده است.

ترجمه آیات و ترجمه لغات هر آیه به طور خاص در پاورقی کتاب جهت

استفاده و تقویت بنیه علمی دانش‌پژوه آمده است.

نظم و دسته‌بندی مطالب کتاب و بیان نکته‌های مستفاد از آیات از ویژگی‌های

دیگر این کتاب است.

در سراسر کتاب سعی بر آن بوده که تا حد امکان سیر تاریخی داستان پیامبران حفظ شود؛ مگر در مواردی که به اقتضای نظام خاص حاکم بر کتاب از این روند عدول شده باشد و نیز سعی شده است که هیچ مطلبی بدون مستند بیان نشود.

سخنی با استادان محترم و دانش‌پژوهان گرامی

در میان مطالب بعضی درس‌ها، بخش‌هایی تحت عنوان «مطالعه آزاد» مشخص شده‌اند که مروری بر آنها، مباحث را تکمیل می‌کند. اختصاص وقت کلاس و بخشی از نمره آزمون به این بخش‌ها، به صلاح دید استاد محترم بستگی دارد. ضمناً، پیشنهاد می‌شود بخشی از وقت کلاس جهت ارائه کنفرانس‌هایی در مورد تحلیل زندگی سایر پیامبران و نیز پژوهش‌های انتهای هر درس، به دانشجویان واگذار گردد.

در پایان برای همه کسانی که خالصانه در مسیر تعلیم و تعلم فرهنگ والای قرآنی گام می‌نهند، آرزوی موفقیت داریم و از همه استادان بزرگوار و دانش‌پژوهان گرامی درخواست داریم که ما را از انتقادهای سازنده و پیشنهادهای ارزنده خویش بهره‌مند سازند؛ که رهنمودهای ارزشمند ایشان را بر دیده منت پذیریم. همچنین از تمام عزیزانی که در آفرینش این اثر نقش داشته‌اند، به‌ویژه مدیر کل دفتر برنامه‌ریزی و فن‌آوری آموزشی حجة الاسلام و المسلمین عزالدین رضانژاد و ویراستار محترم مجتبی مهدوی و همکاران پرتلاش انتشارات جامعه المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ العالمية صمیمانه سپاسگزارم.

وَ آخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

محمد شریفانی

زمستان ۸۳